UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

23 päivänä huhtikuuta 2015 *

Ennakkoratkaisupyyntö — Direktiivi 93/13/ETY — Kohtuuttomat ehdot — Vakuutussopimus — 4 artiklan 2 kohta — Sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi — Ei koske sopimuksen pääkohdetta koskevia sopimusehtoja — Sopimusehto, jolla pyritään turvaamaan asuntolainasopimuksen lyhennyksistä huolehtiminen — Lainanottajan täysi työkyvyttömyys — Kyseisen turvan ulkopuolelle jättäminen, jos lainanottajan katsotaan kykenevän harjoittamaan palkallista tai palkatonta toimintaa

Asiassa C-96/14,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka tribunal de grande instance de Nîmes (Ranska) on esittänyt 26.2.2014 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 28.2.2014, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Jean-Claude Van Hove

vastaan

CNP Assurances SA,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Ilešič sekä tuomarit A. Ó Caoimh, C. Toader (esittelevä tuomari), E. Jarašiūnas ja C. G. Fernlund,

julkisasiamies: N. Jääskinen,

kirjaaja: hallintovirkamies V. Tourrès,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 9.12.2014 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— CNP Assurances SA, edustajinaan avocat P. Woolfson ja avocat I. de Seze,

— Ranskan hallitus, asiamiehinään S. Menez, D. Colas ja S. Ghiandoni,

— Euroopan komissio, asiamiehinään M. Owsiany-Hornung ja M. van Beek,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29) 4 artiklan 2 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Jean-Claude Van Hove ja CNP Assurances SA (jäljempänä CNP Assurances) ja jossa on kyse sellaisen vakuutussopimukseen sisällytetyn sopimusehdon väitetystä kohtuuttomuudesta, jossa määritellään täysi työkyvyttömyys, jonka perusteella kyseinen yhtiö ottaa huolehtiakseen Van Hoven asuntolainojen lyhennyksistä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 93/13 johdanto-osan 19. ja 20. perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”tämän direktiivin tarkoituksen mukaisesti kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa kohdistua ehtoihin, jotka koskevat sopimuksen pääkohdetta tai tavaroiden ja palvelujen hinta-laatusuhdetta; sopimuksen pääkohde ja hinta-laatusuhde voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa muiden ehtojen kohtuutonta luonnetta; tästä seuraa muun muassa se, että vakuutussopimusten vakuutettua riskiä tai vakuutuksenantajan vastuuta selvästi määrittelevät tai rajaavat ehdot eivät kuulu arviointiin, koska nämä rajoitukset otetaan huomioon kuluttajan maksaman vakuutusmaksun laskemisessa,

sopimukset on laadittava selvin ja ymmärrettävin ilmaisuin; kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki ehdot, ja epäselvässä tapauksessa on kuluttajalle suotuisimman tulkinnan oltava etusijalla”.

4 Kyseisen direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin tarkoituksena on lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.”

5 Mainitun direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.”

6 Direktiivin 93/13 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

7 Kyseisen direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. – –”

Ranskan oikeus

8 Kuluttajalain (code de la consommation) L. 132-1 §:n 7 momentissa, jolla direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohta pannaan täytäntöön Ranskan oikeudessa, säädetään seuraavaa:

”– – sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä eikä hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta suhteessa myytyyn tavaraan tai tarjottuun palveluun, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

9 Kyseisen lain L. 133-2 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Elinkeinonharjoittajien kuluttajille tai muille kuin elinkeinonharjoittajille ehdottamat sopimusehdot on esitettävä ja laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi.

Niitä on epäilyksen syntyessä tulkittava kuluttajalle tai muulle kuin elinkeinonharjoittajalle suotuisimmin. – –”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

10 Van Hove teki vuoden 1998 heinäkuussa Crédit Immobilier de France Méditerranéen kanssa kaksi lainasopimusta, joista ensimmäinen koski 340 600 Ranskan frangin (FRF) (51 924 euroa) ja toinen 106 556 FRF:n (16 244 euroa) suuruista summaa ja joista ensimmäinen oli maksettava takaisin 434,43 euron kuukausierissä 31.3.2016 mennessä ja toinen 26,70 euron kuukausierissä 31.3.2017 mennessä.

11 Näitä luottosopimuksia tehdessään Van Hove liittyi CNP Assurencesin ryhmävakuutussopimukseen (jäljempänä vakuutussopimus). Kyseisen vakuutussopimuksen ensimmäisessä ehdossa taataan ”lainanottajan sopimusosapuolelle suorittamatta olevista lyhennyksistä huolehtiminen siinä tapauksessa, että lainanottaja kuolee tai vammautuu pysyvästi ja täysin, ja 75 prosentista lyhennyksistä huolehtiminen lainanottajan täyden työkyvyttömyyden tapauksessa”.

12 Mainitun sopimuksen toisen ehdon mukaan ”vakuutettu on täysin työkyvytön, kun hän ei 90 päivän yhtämittaisen työnteon keskeytymisjakson (niin kutsuttu odotusaika) päätyttyä pysty aloittamaan uudelleen minkäänlaista palkallista tai palkatonta toimintaa onnettomuuden tai sairauden vuoksi”.

13 Van Hove määrättiin 17.2.2010 keskeyttämään työnteko 13.6.2000 tapahtuneen työtapaturmaan liittyvän terveydentilan huononemisen vuoksi. Hänen terveydentilansa todettiin vakaaksi 17.10.2005. Hänen pysyvän osittaisen työkyvyttömyysasteensa arvioitiin puolestaan olevan 23 prosenttia.

14 Häneltä leikattiin 14.5.2005 työtapaturman johdosta todettu fisteli. Hänen terveydentilansa vakaaksi toteamisen päivämääräksi vahvistettiin 4.11.2005 ja hänen pysyvän osittaisen työkyvyttömyysasteensa arvioitiin olevan 67 prosenttia. Hänet määrättiin 3.8.2007 keskeyttämään uudelleen työntekonsa huimauksen pahenemisen vuoksi, ja työnteon keskeyttämistä jatkettiin 22.2.2008 saakka.

15 Sosiaaliturvaviranomainen vahvisti 1.1.2011 alkaen Van Hovea kohdanneen pysyvän osittaisen työkyvyttömyyden asteeksi 72 prosenttia. Hänelle myönnettiin tällä perusteella 1 057,65 euron suuruinen kuukausieläke.

16 CNP Assurancesin valtuuttama lääkäri tutki 18.6.2012 Van Hoven voidakseen määrittää kyseisen yhtiön antaman vakuutusturvan perusteella maksettavat määrät. Kyseinen lääkäri päätteli sen perusteella, että Van Hoven terveydentila oli sellainen, että hän pystyy harjoittamaan mukautettua ammattitoimintaa osa-aikaisesti. CNP Assurances ilmoitti 10.7.2012 päivätyllä kirjeellä Van Hovelle, ettei se enää 18.6.2012 alkaen huolehtisi hänen lainojensa lyhennyksistä. Se vahvisti uudella 29.8.2012 päivätyllä kirjeellä kieltäytyvänsä korvaamasta lainanlyhennyksiä ja täsmensi Van Hovelle, että vaikka hän ei terveydentilansa vuoksi voinut enää jatkaa aikaisemmassa ammatissaan, hänellä oli kuitenkin mahdollisuus harjoittaa mukautettua ammattitoimintaa ainakin osa-aikaisesti.

17 Van Hove haastoi 4.3.2013 CNP Assurancesin ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen. Hän vaati pääasiallisesti muun muassa kuluttajalain säännösten perusteella, että sopimusehdot, jotka sitovat hänet CNP Assurancesiin ja jotka koskevat täyden työkyvyttömyyden määrittelemistä ja vakuutusturvan saamisen edellytyksiä, todetaan kohtuuttomiksi ja että pääasian vastaaja velvoitetaan huolehtimaan lopuista edellä mainittujen kahden lainan perusteella maksettavista summista vuoden 2012 kesäkuusta alkaen.

18 Van Hove väittää vaatimustensa tueksi yhtäältä, että vakuutussopimuksen ehto, jonka mukaan se, ottaako vakuutuksenantaja huolehtiakseen lyhennyksistä, riippuu minkä tahansa palkallisen tai palkattoman toiminnan uudelleen aloittamisen täydestä mahdottomuudesta, on kohtuuton, koska sillä luodaan sopimusosapuolten välille huomattava epätasapaino kuluttajan vahingoksi. Hän väittää toisaalta, että täyden työkyvyttömyyden määritelmä on laadittu siten, ettei asiaan perehtymätön kuluttaja voi ymmärtää sen ulottuvuutta.

19 CNP Assurances vaatii ennakkoratkaisua pyytänyttä tuomioistuinta hylkäämään Van Hoven vaatimuksen lyhennyksistä huolehtimisesta. Kyseisessä sopimuksessa tarkoitetun täyden työkyvyttömyyden määritelmän mukaan näet yhtäältä lyhennyksistä huolehtiminen edellyttää selvin ja täsmällisin sanamuodoin sitä, että asianomainen on täysin työkyvytön. Se väittää, että Van Hove ei ole 18.6.2012 lukien ollut enää mainitussa sopimuksessa tarkoitetulla tavalla täysin työkyvytön, sillä CNP Assurancesin valtuuttama asiantuntijalääkäri on katsonut, että hän kykeni harjoittamaan mukautettua ammattitoimintaa, ja vahvistanut hänen toimintakykynsä heikentyneen 20 prosentilla. Se täsmentää tässä yhteydessä, että kyseisen prosenttiluvun vahvistamisessa huomioon otetut arviointiperusteet poikkeavat sosiaaliturvaviranomaisen käyttämistä perusteista. Toisaalta mainittu ehto ei voi olla kohtuuton ehto, koska se koskee sopimuksen kohdetta itsessään eikä sillä luoda huomattavaa epätasapainoa kantajan vahingoksi, sillä kantajan lyhennyksistä on huolehdittu yli kahden vuoden ajan.

20 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, että sen käsiteltäväksi saatetun riidan ratkaisu edellyttää ottamaan kantaa siihen, onko vakuutussopimuksen toinen ehto kohtuuton.

21 Kyseinen tuomioistuin täsmentää, että Cour de cassation on hiljattain antamassaan tuomiossa katsonut, että väliaikaiseen täyteen työkyvyttömyyteen liittyvää vakuutusturvaa koskevassa ehdossa, jossa määrätään, että päivärahaa maksetaan sen ajanjakson aikana, jolloin vakuutettu ei terveydentilansa vuoksi väliaikaisesti pysty mihinkään ammattitoimintaan, ja jossa täsmennetään, että kyseinen päiväraha maksetaan vakuutetulle siihen päivään saakka, jolloin hän voi aloittaa uudelleen minkä tahansa ammattitoiminnan, määritellään sopimuksen pääkohde ja se kuuluu kuluttajalain L. 132-1 §:n 7 momentin soveltamisalaan. Tribunal de grande instance de Nîmes katsoo siis, että kun otetaan huomioon kyseinen tuomio, sen käsiteltävänä olevassa asiassa kyseessä oleva ehto voisi kyseisen säännöksen nojalla jäädä ”kohtuuttoman ehdon” käsitteen soveltamisalan ulkopuolelle.

22 Vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että – toisin kuin Van Hove väittää – kyseisen ehdon sanamuoto, jonka mukaan täydestä työkyvyttömyydestä vastattavaksi ottaminen edellyttää sitä, että vakuutettu ei ”pysty aloittamaan uudelleen minkäänlaista palkallista tai palkatonta toimintaa onnettomuuden tai sairauden vuoksi”, on selvä ja täsmällinen, se huomauttaa kuitenkin vielä, ettei ole pois suljettua, että mainittu ehto kuuluu direktiivissä 93/13 tarkoitetun ”kohtuuttoman ehdon” käsitteen soveltamisalaan.

23 Sama tuomioistuin on näet sitä mieltä, että kun kyseisessä ehdossa määritellään ”täyden työkyvyttömyyden” käsite, siinä määritetään edellytykset vakuutusturvan saamiselle. Mainitun ehdon mukaan kyseisen turvan ulkopuolelle jää kuitenkin vakuutettu, jonka katsotaan voivan harjoittaa jonkinlaista, jopa palkatonta, ammattitoimintaa. Mainitun tuomioistuimen mukaan sen käsiteltäväksi saatetussa oikeusriidassa kyseessä olevan kaltaisen vakuutuskirjan tarkoituksena on taata lainanottajan antamien sitoumusten asianmukainen täyttäminen siinä tapauksessa, että hän ei terveydentilansa vuoksi pysty enää harjoittamaan toimintaa, josta hän saisi tarvittavat tulot sitoumuksistaan selviytyäkseen.

24 Siltä osin kuin mainittu ehto johtaa siihen, että lainanottaja suljetaan vakuutusturvan ulkopuolelle täyden työkyvyttömyyden tapauksessa, koska hänen katsotaan kykenevän harjoittamaan ammattitoimintaa, vaikka hän ei voisikaan saada kyseisestä toiminnasta mitään tuloja, sen seurauksena on, että vakuutuskirja menettää osittain tarkoituksensa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo näin ollen, että vakuutussopimuksen toisen ehdon on mahdollista katsoa aiheuttavan kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

25 Näissä olosuhteissa tribunal de grande instance de Nîmes päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko [direktiivin 93/13] 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että kyseisessä säännöksessä tarkoitettua sopimuksen pääkohteen määrittelyä koskevan ehdon käsite kattaa vakuutussopimuksessa määrätyn ehdon, jonka tarkoituksena on turvata lainanantajalle maksamatta olevista lyhennyksistä huolehtiminen lainanottajan täyden työkyvyttömyyden tapauksessa ja jossa vakuutettu suljetaan kyseisen vakuutusturvan ulkopuolelle, jos hänen katsotaan kykenevän harjoittamaan palkatonta toimintaa?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

26 Aluksi on huomautettava yhtäältä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön (ks. mm. tuomio Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

27 Toisaalta tämän heikomman aseman vuoksi direktiivillä 93/13 asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus säätää järjestelmästä, jolla voidaan varmistaa, että kaikki sellaiset sopimusehdot, joista ei ole erikseen neuvoteltu, voidaan tutkia niiden kohtuuttomuuden arvioimiseksi. Tältä osin kansallisen tuomioistuimen tehtävä on arvioida direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyjen edellytysten perusteella, täyttääkö tällainen sopimusehto direktiivissä asetetut lojaliteettiperiaatteen mukaiset vaatimukset sekä tasapainon ja avoimuuden vaatimukset, kun otetaan huomioon käsiteltävän asian olosuhteet (ks. tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

28 Samalla tavalla on todettava, että vaikka onkin ainoastaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä lausua kyseisten ehtojen luokittelusta käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen, unionin tuomioistuimella on silti toimivalta johtaa direktiivin 93/13 säännöksistä, tässä tapauksessa sen 4 artiklan 2 kohdasta, ne perusteet, joita kansallinen tuomioistuin voi soveltaa tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoja nämä säännökset huomioon ottaen (tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 45 kohta).

29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii kysymyksellään selvittämään lähinnä, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että vakuutussopimuksessa määrätty ehto, jonka tarkoituksena on turvata lainanantajalle maksamatta olevista lyhennyksistä huolehtiminen lainanottajan täyden työkyvyttömyyden tapauksessa ja jossa kyseinen vakuutettu suljetaan mainitun vakuutusturvan ulkopuolelle, jos hänen katsotaan kykenevän harjoittamaan palkallista tai palkatonta toimintaa, kuuluu kyseisessä säännöksessä vahvistetun poikkeuksen soveltamisalaan.

30 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdasta ilmenee, että sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä eikä hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

31 Unionin tuomioistuin on jo todennut, että koska kyseisessä säännöksessä säädetään poikkeuksesta siitä kohtuuttomien ehtojen sisällöllisestä valvontajärjestelmästä, josta on säädetty direktiivillä 93/13 toteutetussa kuluttajien suojajärjestelmässä, sitä on tulkittava suppeasti (tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 42 kohta ja tuomio Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 49 kohta).

32 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämä kysymys on tutkittava tätä taustaa vasten. Tuohon kysymykseen vastaamiseksi on tutkittava yhtäältä, kuuluuko pääasiassa kyseessä olevan kaltainen ehto vakuutussopimuksen pääkohteeseen, ja toisaalta, onko tällainen ehto laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

”Sopimuksen pääkohteen” käsite

33 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun ”sopimuksen pääkohteen” käsitteeseen kuuluvien sopimusehtojen on ymmärrettävä olevan niitä, joilla vahvistetaan sopimuksen olennaiset suoritukset ja jotka sellaisenaan määrittävät sopimusta (ks. vastaavasti tuomio Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 34 kohta ja tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 49 kohta). Sitä vastoin sellaiset sopimusehdot, jotka ovat luonteeltaan liitännäisiä sopimussuhteen keskeisen sisällön määrittäviin sopimusehtoihin nähden, eivät kuulu kyseisessä säännöksessä tarkoitetun ”sopimuksen pääkohteen” käsitteen alaan (tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 50 kohta ja tuomio Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 54 kohta).

34 Siitä, kuuluuko ehto vakuutussopimuksen pääkohteeseen, on huomautettava yhtäältä, että oikeuskäytännön mukaan vakuutusalan liiketoimelle on ominaista se, että vakuutuksenantaja sitoutuu ennakolta maksettua vakuutusmaksua vastaan suorittamaan vakuutetulle vakuutustapahtuman sattuessa korvauksen, josta on sovittu sopimusta tehtäessä (tuomio CPP, C-349/96, EU:C:1999:93, 17 kohta; tuomio Skandia, C-240/99, EU:C:2001:140, 37 kohta ja tuomio komissio v. Kreikka, C-13/06, EU:C:2006:765, 10 kohta).

35 Toisaalta direktiivin 93/13 johdanto-osan 19. perustelukappaleessa säädetään elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä vakuutussopimuksessa olevasta sopimusehdosta, että tällaisissa sopimuksissa vakuutettua riskiä tai vakuutuksenantajan vastuuta selvästi määrittelevät tai rajaavat ehdot eivät kuulu kohtuuttoman luonteen arviointiin, koska nämä rajoitukset otetaan huomioon kuluttajan maksaman vakuutusmaksun laskemisessa.

36 Nyt käsiteltävässä tapauksessa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin täsmentää, että kyseessä olevassa sopimusehdossa on täyden työkyvyttömyyden käsitteen määritelmä ja siinä määritetään edellytykset, joiden täyttyessä lainanottaja voi saada vakuutusturvaa niiden summien maksamisen osalta, jotka hänellä on suorittamatta hänen lainansa yhteydessä. Tässä tilanteessa on mahdollista, että tällaisella ehdolla rajataan vakuutettua riskiä ja vakuutuksenantajan vastuuta ja vahvistetaan kyseessä olevan vakuutussopimuksen olennainen suoritus, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkastettava.

37 Unionin tuomioistuimella on tässä yhteydessä ollut jo tilaisuus huomauttaa, että määritettäessä sitä, kuuluuko sopimusehto direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun ”sopimuksen pääkohteen” käsitteen soveltamisalaan, kyseistä sopimusehtoa on tutkittava sopimuksen luonteen, systematiikan ja kaikkien ehtojen sekä sen oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella (ks. vastaavasti tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 50 ja 51 kohta).

38 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on siis määritettävä, missä määrin kyseisten seikkojen perusteella sen käsiteltävänä olevassa oikeusriidassa kyseessä olevassa ehdossa vahvistetaan sen sopimuskokonaisuuden, johon tuo ehto kuuluu, olennainen osa, joka sellaisenaan määrittää kyseistä kokonaisuutta.

39 Jos ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on pääteltävä, että kyseinen ehto kuuluu tuon sopimuskokonaisuuden pääkohteeseen, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on myös tarkastettava, että elinkeinonharjoittaja on laatinut mainitun ehdon selkeästi ja ymmärrettävästi (ks. vastaavasti tuomio Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 32 kohta ja määräys Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, 72 kohta).

”Selkeän ja ymmärrettävän laatimisen” käsite

40 Unionin tuomioistuimella on ollut tilaisuus täsmentää, että direktiivissä 93/13 asetettu sopimusehtojen avoimuuden vaatimus ei voi rajoittua ainoastaan sopimusehtojen muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen. Direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu sitä vastoin ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli muun muassa tietojen puolesta, joten kyseistä avoimuuden vaatimusta on tulkittava laajasti (ks. vastaavasti tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 71 ja 72 kohta sekä tuomio Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 73 kohta).

41 Avoimuuden vaatimuksen noudattamiseksi kuluttajan kannalta on siis olennaisen tärkeää paitsi se, mitä tietoja hänelle annetaan ennen sopimuksen tekemistä sitoumuksen ehdoista, myös se, miten hänelle esitetään lainanantajalle suoritettavista lyhennyksistä huolehtimista siinä tapauksessa, että lainanottajaa kohtaa täysi työkyvyttömyys, koskevan menettelyn erityispiirteet sekä kyseisen menettelyn suhde muissa sopimusehdoissa määrättyyn menettelyyn, siten että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu. Näin on siis siltä osin kuin kuluttaja päättää näiden kahdentyyppisten seikkojen perusteella, haluaako hän tehdä sopimuksen elinkeinonharjoittajan kanssa sitoutumalla tämän aiemmin laatimiin ehtoihin (ks. analogisesti tuomio RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 44 kohta; tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 70 ja 73 kohta ja tuomio Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 74 kohta).

42 Vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo tässä tapauksessa, että pääasiassa kyseessä olevan ehdon sanamuoto on selkeä ja täsmällinen, se korostaa samanaikaisesti, että kyseisessä ehdossa oleva ilmaisu ”aloittamaan uudelleen minkäänlaista palkallista tai palkatonta toimintaa” voidaan ymmärtää eri tavoin. Sen CNP Assurancesin ehdottaman tulkinnan lisäksi, jonka mukaan kyseisen ilmaisun mukaan myös vakuutettujen, jotka eivät harjoita palkallista toimintaa onnettomuuden tai sairauden ajankohtana, voidaan katsoa olevan täysin työkyvyttömiä, ei voida kuitenkaan pitää mahdottomana – kuten tämän tuomion 24 kohdassa on todettu ja kuten Ranskan hallitus ja Euroopan komissio ovat istunnossa huomauttaneet –, etteikö mainittua ilmaisua voitaisi tulkita myös siten, että sen mukaan on mahdollista, ettei työkyvyttömyyttä koskevan vakuutusturvan nojalla huolehdita sellaisen henkilön, joka voi harjoittaa jonkinlaista toimintaa, sopimuskumppanilleen maksamatta olevista lyhennyksistä.

43 Komission tavoin on korostettava, ettei nyt käsiteltävässä tapauksessa voida sulkea pois sitä, että vaikka ehto on laadittu kieliopillisesti oikein, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tarkastettava, kuluttaja ei ole kuitenkaan ymmärtänyt kyseisen ehdon laajuutta.

44 Komissio näet korostaa, että vakuutussopimus on tehty kuluttajan suojaamiseksi niiltä seurauksilta, jotka aiheutuvat siitä, ettei hän voi huolehtia lainojensa kuukausieristä. Kuluttaja saattoi siten ymmärtää, että vakuutussopimuksessa oleva täyden työkyvyttömyyden määritelmään sisällytetty käsite ”palkallinen tai palkaton toiminta” tarkoittaa ammattitoimintaa, josta on ainakin potentiaalisesti mahdollista saada riittävä korvaus, jotta kuluttaja voi suorittaa lainojensa kuukausittaiset lyhennykset.

45 Kuten istunnossa käydystä näkemystenvaihdosta seuraa, epäilyjä siitä, ettei pääasiassa kyseessä oleva ehto ole selkeä, vahvistaa se, että kyseisessä ehdossa käytetty ilmaisu ”palkallinen tai palkaton toiminta” on erittäin laaja ja epämääräinen. Sana toiminta voi näet – kuten komissio huomauttaa – pitää sisällään minkä tahansa ihmisen tietyn päämäärän saavuttamiseksi toteuttaman toimen tai toiminnan.

46 Käsiteltävässä asiassa kuluttaja ei välttämättä ole – kuten Ranskan hallitus korostaa kirjallisissa huomautuksissaan – ollut pääasiassa kyseessä olevaa sopimusta tehdessään tietoinen siitä, että sopimuksessa tarkoitettu käsite ”täysi työkyvyttömyys” ei ole sama kuin Ranskan sosiaaliturvaoikeudessa tarkoitettu käsite ”osittainen pysyvä työkyvyttömyys”.

47 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on siis määritettävä pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen ehdon erityispiirteiden osalta tämän tuomion 41 kohdassa mieleen palautetusta oikeuskäytännöstä ilmenevien vaatimusten mukaisesti, voisiko tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja kaikkien merkityksellisten seikkojen, joihin kuuluvat vakuutuksenantajan vakuutussopimusta koskevien neuvottelujen yhteydessä antamat ilmoitukset ja tiedot sekä yleisemmin sopimuskokonaisuus, perusteella paitsi olla tietoinen pääasiassa kyseessä olevassa sopimuksessa tarkoitetun käsitteen ”täysi työkyvyttömyys” ja kansallisessa sosiaaliturvaoikeudessa tarkoitetun käsitteen ”osittainen pysyvä työkyvyttömyys” erosta myös arvioida niitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia seurauksia, joita hänelle aiheutuu vakuutuskirjaan sisältyvän vakuutusturvan rajoittamisesta.

48 Tässä yhteydessä voisi olla merkitystä myös sillä, että pääasiassa kyseessä oleva sopimus kuuluu laajempaan sopimuskokonaisuuteen ja liittyy lainasopimuksiin. Kuluttajalta voidaan näet vaatia liitännäisiä sopimuksia tehtäessä samanlaista huolellisuutta kyseisen vakuutussopimuksen kattamien riskien laajuuden osalta ainoastaan, jos hän on tehnyt mainitun sopimuksen ja lainasopimukset erikseen.

49 Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tulisi siihen tulokseen, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen ehto ei kuulu direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa säädetyn poikkeuksen soveltamisalaan, on huomautettava, että kyseisen direktiivin 5 artiklan nojalla on niin, että jos sopimusehdon sanamuoto ei ole selkeä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla.

50 Kysymykseen on siis vastattava, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että vakuutussopimuksessa määrätty ehto, jonka tarkoituksena on turvata lainanantajalle maksamatta olevista lyhennyksistä huolehtiminen lainanottajan täyden työkyvyttömyyden tapauksessa, kuuluu kyseisessä säännöksessä olevan poikkeuksen soveltamisalaan ainoastaan, jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että

— yhtäältä sen sopimuskokonaisuuden, johon ehto kuuluu, luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä sen oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella kyseisessä ehdossa vahvistetaan mainitun kokonaisuuden olennainen osa, joka sellaisenaan määrittää kyseistä kokonaisuutta, ja

— toisaalta mainittu ehto on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, eli sen lisäksi, että se on kieliopillisesti kuluttajalle ymmärrettävä, sopimuksessa myös ilmaistaan avoimesti, miten kyseisessä sopimusehdossa tarkoitettu menettely käytännössä toimii sekä minkälainen suhde kyseisellä menettelyllä on siihen menettelyyn, josta on määrätty muissa sopimusehdoissa, siten että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu.

Oikeudenkäyntikulut

51 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että vakuutussopimuksessa määrätty ehto, jonka tarkoituksena on turvata lainanantajalle maksamatta olevista lyhennyksistä huolehtiminen lainanottajan täyden työkyvyttömyyden tapauksessa, kuuluu kyseisessä säännöksessä olevan poikkeuksen soveltamisalaan ainoastaan, jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että

— **yhtäältä sen sopimuskokonaisuuden, johon ehto kuuluu, luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä sen oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella kyseisessä ehdossa vahvistetaan mainitun kokonaisuuden olennainen osa, joka sellaisenaan määrittää kyseistä kokonaisuutta, ja**

— **toisaalta mainittu ehto on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, eli sen lisäksi, että se on kieliopillisesti kuluttajalle ymmärrettävä, sopimuksessa myös ilmaistaan avoimesti, miten kyseisessä sopimusehdossa tarkoitettu menettely käytännössä toimii sekä minkälainen suhde kyseisellä menettelyllä on siihen menettelyyn, josta on määrätty muissa sopimusehdoissa, siten että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu.**

Allekirjoitukset